

трат, створення надлишкових посередницьких ланок у процесі руху бюджетних коштів.

Таким чином, у рамках удосконалення законодавства необхідна розробка адекватних правових механізмів взаємодії системи, зовнішнього та внутрішнього державного фінансового контролю України. Все це створить серйозний стимул до її удосконалення, що є і нагальною потребою держави, і важливим фактором зміцнення економічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю» від 24 травня 2005р. №158-р. / Офіційний вісник України. – 2005.- №22.
2. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року – Українсько-правнична фундація – К., 1996.
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. №2456-VI.
4. Закон України «Про Рахункову палату» від 11 липня 1996 року ІЗ15/96-ВР.
5. Бариніна-Закірова М.В. Деякі проблеми нормативно-правового характеру у сфері державного фінансового контролю // Фінанси України. – 2008. – №1.

Клімчик В. В.

викладач кафедри фінансів

ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕД В УКРАЇНІ

Зовнішньоекономічна діяльність займає одне із провідних місць у формуванні доходів Державного бюджету України. Така надвисока залежність від зовнішнього ринку зумовлює формування фінансових ресурсів держави і суб'єктів господарювання від результативної ЗЕД. Саме з цієї причини, підкреслює академік А.Даниленко, підвищується залежність кінцевих фінансових результатів і обсягів фінансових ресурсів від митної, валютної і податкової політик держави [1, с. 28]. ЗЕД відіграє надто важливу роль, не лише в українській економіці, але і в інших країнах світу. Сьогодні економічне і соціально-політичне життя всіх країн світу знаходиться під зростаючим впливом процесів світової глобалізації економіки, рівень якої визначається зростанням економічної взаємозалежності країн та регіонів, переплетінням їхніх господарських комплексів та економічних систем. Локальні економіки окремих країн поступово втрачають потенціал саморозвитку і все більше інтегруються в загальнопланетарний організм. Прогрес кожної країни тісно пов'язаний з рівнем і характером її вза-

ємодії з іншими державами. Тому інтеграція економіки України у світову економіку є не тільки основною умовою її піднесення, але і питанням виживання країни. На це наголошує переважна більшість економістів. Зокрема, академік І. Лукінов, ще на початках завоювання незалежності, вважав, що майбутній економічний розвиток України слід розглядати в контексті розвитку світової економіки [2, с. 7] і, що «...країни, які рухаються у напрямі міжнародної економічної інтеграції, мають суттєвий приріст ефекту..., а країни, що дезінтегруються, зазнають величезних втрат» [3, с. 6].

Подібних поглядів дотримується і багато інших економістів. Вони вважають, що у теперішній час зовнішньоекономічні зв'язки – «...це об'єктивно обумовлена необхідність, важливий фактор економічного зростання, невід'ємна складова національного процесу розширеного відтворення... У багатьох країнах саме світогосподарські зв'язки визначають стан національної економіки, і дана тенденція в перспективі посилюватиметься» [4, с. 5], а «...стан будь-якої національної економіки усе більше визначається не тільки її внутрішнім потенціалом, а й ступенем участі у міжнародному поділі праці...» [5, с. 177]. В процесі формування економічної політики держави «...особливої ваги набуває питання подальшого поглиблення ЗЕД, забезпечення інтеграції української економіки в структуру світового економічного простору, міжнародного поділу праці» [6, с. 11], вирішення якого дозволить значно посилити позиції України в світовому співтоваристві, використати переваги від участі у ЗЕЗ.

Перша спроба системного аналізу важливості розвитку ЗЕЗ для країни була зроблена меркантилістами [7]. Актуальними і на сьогодні залишилися їх певні рекомендації, основними з яких є:

- держава повинна регулювати зовнішню торгівлю з метою збільшення експорту за рахунок реалізації готових виробів і зменшення обсягів імпорту;

- держава повинна забороняти або різко обмежувати вивіз сировини з одночасним дозволом на безмитний імпорт сировини.

Подальший розвиток досліджень системи ЗЕЗ зроблено А.Смітом – «теорія абсолютних переваг» [8], сильною стороною якої є виділення явних переваг поділу праці не лише на національному, але і на міжнародному рівнях. Міжнародна торгівля є вигідною в тому випадку, коли дві країни обмінюються товарами, на виробництво яких вони несуть менші

затрати ніж, країна-партнер. Країни експортують товари, при виробництві яких вони мають абсолютні переваги, і імпортують ті товари, при виробництві яких переваги мають їх торговельні партнери.

Продовження аналізу даної проблеми здійснив Д. Рікардо в «теорії порівняльних переваг» [9], де обґрунтовано взаємовигідність торгівлі між країнами, коли вони спеціалізуються на виробництві товарів з відносно нижчими витратами. Виграш від торгівлі виступає як економічний ефект, який одержує кожна з країн, що приймає участь в торгівлі і спеціалізується на торгівлі тим товаром, при виробництві якого вона має відносну перевагу.

Подальший аналіз ефективності ЗЕЗ приводить до висновку про доцільність використання показника фактора інтенсивності («теорія Хекшера-Оліна») [10], який визначає відносні затрати факторів виробництва на створення певного товару. Країні вигідно експортувати ті фактороінтенсивні товари, для виробництва яких вона має відносно надлишкові фактори виробництва і, імпортувати товари, для виробництва яких в неї недостатньо власних факторів виробництва [11, с. 57]. Тобто переміщення товарів компенсує низьку мобільність факторів виробництва в масштабах світового господарства.

Слід відмітити, що на практиці теорема Хекшера-Оліна не завжди може підтверджуватися («Парадокс Леонтьєва») [12, с. 44–95]. Це пояснюється тим, що існує цілий ряд додаткових обставин, які можуть впливати на міжнародну спеціалізацію. Серед них можна виділити основні:

- неоднорідність факторів виробництва, і, перш за все, рівня кваліфікації робочої сили;

- експорт із країн, що розвиваються, як правило пов'язаний з товарами добувної промисловості (сировини), де задіяно великий обсяг капіталу. Тому експорт із багатьох країн, що розвиваються, є капіталомістким, проте капітал в цих країнах не є надлишковим фактором;

- вплив на міжнародну спеціалізацію зовнішньоторговельної політики держави, яка може обмежити імпорт і стимулювати виробництво в середині країни, та здійснювати експорт продукції тих галузей, де інтенсивно використовуються відносно дефіцитні фактори виробництва.

Як видно із світової практики, конкретне спрямування зовнішньоекономічної політики, характер її впливу на внутрішню економічну політику держави змінюється в залежності від внутрішніх та зовнішніх умов розви-

тку національної економіки. Тому, виходячи із національних пріоритетів, держави надають переваги політиці вільної торгівлі або протекціонізму.

Прихильники протекціоністської моделі економічного розвитку вважають її більш доцільною і ефективною, особливо для країн, що розвиваються і країн з перехідною економікою. Адже, відкритість економіки, яка переважно розглядається як лібералізація ЗЕД, приводить до таких негативних наслідків:

- послаблення вітчизняного промислового потенціалу і руйнування цілих галузей, посилення диспропорцій у структурі народногосподарського комплексу через зростання частки добувних галузей і екологічно небезпечних виробництв;

- погіршення структури вітчизняного експорту та імпорту;

- втрати національними виробниками значної частки внутрішнього ринку;

- посилення фінансової і технологічної залежності країни від промислово розвинутих країн і міжнародних організацій тощо [13, с. 8–10].

У разі проведення протекціоністської політики держава захищає розвиток національної економіки від іноземної конкуренції за допомогою високих митних бар'єрів, обмеження або повної заборони ввезення певних товарів, надання субсидій вітчизняним виробникам, стимулювання експорту національних товарів тощо. Основними інструментами регулювання ЗЕД, на думку прихильників протекціонізму, повинні бути квоти, ліцензії, субсидії і демпінг.

Для політики вільної торгівлі характерним є мінімальне втручання держави у процеси ЗЕД, а розвиток торгівлі відбувається на засадах дії ринкових сил, попиту і пропозиції, конкуренції. Існує поширена думка, в першу чергу, серед політиків і економістів розвинутих країн, що за умов вільної торгівлі ліпше гарантовані вигоди, які забезпечує міжнародне економічне співробітництво. Фритредерська модель більше орієнтується на регулюючі функції світового ринку, які краще забезпечують збалансованість і взаємовигідність ЗЕЗ, ніж будь-яка інша регулююча інституція. Автори «Економікс» Кемпбелл Р. Макконнелл і Стенлі Л. Брю стверджують, що «завдяки вільній торгівлі, яка базується на принципі порівняльних витрат, світова економіка може досягти більш ефективного розміщення ресурсів і більш високого матеріального добробуту» [14, с. 327], а протекціонізм, на їх думку, зменшує або повністю позбавляє вигідності

від міжнародного поділу праці. Відкритість економіки надає країні ряд потенційних переваг і нових можливостей, найважливішими з яких є:

- збільшення експортної складової у національному доході за рахунок залучення додаткових економічних ресурсів у міжнародний оборот і вдосконалення моделі взаємодії зі світовим господарством;

- прискорення формування ринкової інфраструктури;

- наближення якості вітчизняної продукції до світового рівня.

Сьогодні немає жодної країни де існувала б чисто фритредерська модель. Найбільш розвинуті країни світу, відстоюючи принципи фритредерства, на практиці застосовують протекціоністські бар'єри. Регулюючи ЗЕД, вони здебільшого дотримуються «гнучкої та поміркованої зовнішньоекономічної політики», суть якої – «у виваженому поєднанні елементів вільної торгівлі та протекціонізму» [15, с. 267]. В західних країнах надається перевага терміну не «вільної», а «регульованої» або «керованої» торгівлі, а іноді і «організованої вільної» торгівлі, що ще більше відповідає реально існуючим міжнародним економічним зв'язкам високорозвинутих держав, з наявними протекціоністськими елементами. Тобто, як і «...лібералізація, так і протекціонізм мають вибіркового характеру, і можна говорити лише про перевагу першого або другого» [16, с. 67].

Клімат міжнародних торговельних відносин визначається не тільки нормами СОТ, через яку розвинуті країни намагаються послабити тарифні і нетарифні обмеження, що перешкоджають експорту їх продукції і ефективними фритредерськими деклараціями «багатих» країн, але і великою кількістю рестрективних нетарифних бар'єрів, що охоплюють до половини світової торгівлі, широким використанням методів штучної підтримки конкурентоспроможності національного капіталу і національних галузей (особливо сільськогосподарських), високим рівнем тарифів на окремі види товарів, що ввозяться, наявністю багаточисельних торгових, картельних угод, регіональних блоків і преференцій тощо.

В останні десятиріччя у розвинутих країнах склався двохфакторний механізм регулювання економіки: механізм ринкової конкуренції та механізм прямого державного регулювання. На це звертають увагу багато вчених і практиків. Так, на думку лауреата Нобелівської премії з економіки Дж. Стігліца «...ринкові механізми, які лежать в основі економічної моделі, мають доповнюватись активною економічною політикою держави» [17, с. 2]. В.М. Опарін зазначає, що сучасна ринкова економіка

«...заснована на поєднанні як власної саморегулюючої дії, що закладена в саму її основу, так і системи державного регулювання ринкових відносин.

Державне регулювання не заміняє ринкове саморегулювання, а лише доповнює його» [18, с. 18]. Держава бере на себе ті функції, що не відповідають природі механізму ринкової конкуренції або реалізуються ними надто повільно. При цьому, робить висновок П. Самуельсон, «Економічна роль держави неухильно зростає. Під прямий контроль і регулювання потрапляють все нові види діяльності...» [19, с. 135]. І саме «... найвищу суспільну ефективність показують ті системи, в яких одночасно задіяні як стихійний механізм «невидимої руки ринку», так і видимий механізм усвідомленого державного регулювання» [20, с. 190].

Вплив державного регулювання на економічні процеси, як справедливо зауважують В. Опарін [18, с. 18], А. Даниленко [20], не повинен порушувати той величезний потенціал саморегуляції, який характерний ринковому механізму. Тому для певних конкретних умов, зауважує І.Гладій, оптимальним є такий стан в економіці, де досягається максимум ринкової конкуренції при адекватній організації і регламентації ринку зі сторони держави, встановлення «...найдієвіших і найефективніших форм їх взаємодії та поєднання» [21, с. 48].

Із цього можна зробити висновки, що лише за допомогою державного регулювання ЗЕД, можливо створити сприятливі умови для розвитку країни і захисту її інтересів, забезпечення рівноваги внутрішнього ринку та стимулювання прогресивних структурних змін у ЗЕЗ суб'єктів економічної діяльності. Адже саме державне регулювання ЗЕД може і повинно забезпечити:

- захист економічних інтересів країни та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- створення рівних можливостей для суб'єктів ЗЕД розвивати всі види підприємницької діяльності незалежно від форм власності та всі напрями використання доходів та здійснення інвестицій;
- заохочення конкуренції та ліквідації монополізму у сфері ЗЕД [22, с. 37].

Регулювання у зовнішньоекономічній сфері в Україні повинно здійснюватися за двома основними напрямками. Перший – створення найбільш сприятливих зовнішніх умов для ЗЕД, забезпечення її ефективнос-

ті та уникнення негативних наслідків від дій іноземних фірм, міжнародних організацій та угруповань і регулювання рівня участі країни у певних напрямках інтеграційних процесів. Другий – коректування внутрішніх умов діяльності, а саме – рівня відкритості економіки, зовнішньоторговельного і платіжного балансів країни, обсягів і структури іноземних інвестицій, конкурентоспроможності.

Оскільки на зовнішньому і внутрішньому ринках вітчизняним суб'єктам ЗЕД протистоять не лише фірми, а і держави, то без державного втручання через контроль і регулювання у сфері зовнішньоекономічних відносин їх ефективна діяльність є практично неможливою. Проте вплив держави на ЗЕД повинен відбуватися в науково обгрунтованих межах, з чітко визначеними суб'єктами і об'єктами, метою, методами та інструментами регулювання.

Список використаних джерел:

1. Даниленко А. Особливості формування фінансів реального сектора України // Економіка України. – 2006. – №6. – с. 20-30.
2. Лукінов І. Інвестиційна діяльність в економічному оновленні та зростанні // Економіка України. – 1997. – №8. – с. 4-8.
3. Лукінов І. Економічна наука і освіта в національних інтересах держави // Економіка України. – 1999. – №11. – с. 4-10.
4. Гребельник О.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005, – 696 с.
5. Швиданенко О.А. Глобальна конкурентоспроможність: теоретичні та прикладні аспекти: Монографія. – К.: КНЕУ, 2007.
6. Гальчинський А. Складним шляхом реформ: Деякі підсумки і перспективи // Економіка України. – 1999. – №6. – с. 4-12.
7. Меркантилізм. – Л.: ОГІЗ – Соцэкгиз. – 1935. – 198 с
8. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: Политиздат, 1962. – 334 с.
9. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. Избранное / Д. Рикардо ; [пер. с англ. ; предисл. П.Н. Ключкина]. М.: Эксмо, 2007. – 960 с. – (Антология экономической мысли).
10. Ohlin B. Interregional and International Trade. – Cambridge, mass. Harvard University Press, 1933.
11. Царевский В. Механизм и экономические последствия либерализации торговли в Болгарии // Проблемы теории и практики управления. 2004, №5, с. 57-64.
12. Леонтьев В. Межотраслевая экономика: Пер. с англ. – М.: Экономика, 1977.
13. Лазебник Л. Роль зовнішньої торгівлі для економічного розвитку країни в умовах глобалізації // Економічний часопис – XXI. 2003, – №9, – с. 8-10.
14. Макконел К.Р., Брю С.Л. Экономика: принципы, проблемы и политика / Пер. с англ. М.: Республика, 1993. – Т. 2. – 400 с.
15. Ковтун О.І. Державне регулювання економіки: Навч. посібник. 2-ге вид., оновл. і доп. – Львів: «Новий Світ – 2000», 2006. 340 с.
16. Богомоллов О.Т. Анатомия глобальной экономики: учебное пособие / О.Т. Богомоллов. – М.: ИКЦ «Академкнига», 2003. – 216 с.

17. Стиглиц Джозеф. Развитие, основанное на участии: стратегия для государств с переходной экономикой // Трансформація. – 1998. – №6 – с. 2.
18. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 1999. – 164 с.
19. Самуельсон П. Економіка. / П. Самуельсон / Підручник. Львів: Світ, 1993. – 495 с.
20. Фінансово-кредитні методи державного регулювання економіки: Монографія / За ред. доктора екон. наук А.І. Даниленка. – К.: Інститут економіки НАНУ, 2003. – 415 с.
21. Гладій І. Новий регіоналізм і державний механізм управління ринком. // Економіка України. – 2004. – №6. – с. 45-50.
22. Науменко В.П., Пашко П.В., Руссков В.А. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. 2-ге вид. перероб. і доп. – К.: Знання. 2006, – 394 с.

Мокрицька А. Б.

викладач кафедри фінансів

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Ні одна галузь, напевне, не викликає у громадян такого інтересу і такої тривоги, як охорона здоров'я. Суспільство не може бути байдужим до рівня і якості послуг, що надаються медичними установами. Тому особливої актуальності набирають питання ефективності та ощадливості використання фінансових ресурсів галузі, особливо, в умовах їх обмеженості. Важливу роль у забезпеченні цього процесу відіграє фінансовий контроль.

Будучи функцією управління, контроль є об'єктивно необхідним. Він відіграє важливу роль, недооцінка якої значно знижує ефективність управління фінансами. За його допомогою процес управління спрямовується відповідно до визначеної моделі, виявляючи можливі відхилення та усуваючи їх.

Система фінансового контролю в державі формується під впливом конкретних історичних умов і національних традицій, залежить від форми державного устрою. Командно-адміністративна система управління передбачала централізацію фінансового контролю, що проводився у формі перевірок і ревізій, спрямованих на виявлення законодавчих порушень і притягнення винних до відповідальності. В умовах ринкової економіки змінюються форми взаємовідносин держави і суб'єктів господарювання. При цьому виникає потреба у нефіскальних формах контролю, основна